

Likeverd Inkludering Tilrettelegging

Mennesker med utviklingshemning i kirken

DEN NORSKE KIRKE
Kirkerådet

Likeverd – inkludering – tilrettelegging

Mennesker med utviklingshemning i kirken

Innhold

Mennesker med utviklingshemning - plogspiss og veiviser	3
Inkludering på dagsorden i menighetens liv	6
Gudstjenesten	6
Kunsten å bli kjent	7
I trosopplæringen	8
I konfirmasjonstiden	9
Samhandling med helse- og omsorgstjenesten	10
Sorgarbeid	11

Likeverd – inkludering – tilrettelegging
Mennesker med utviklingshemning i kirken
ISBN: 978-82-7545-133-8

© Kirkerådet, Den norske kirke, juli 2016

Bestilles fra Kirkerådets materiellekspedisjon
E-post: materiell@kirken.no

Kirkerådet, postboks 799 Sentrum, 0106 Oslo
Tlf 23 08 12 00

Finnes også på nettet på www.kirken.no

Produksjon: Kirkerådets kommunikasjonsavdeling

Mennesker med utviklingshemning - plogspiss og veiviser

I dette heftet rettes oppmerksomheten mot hvordan kirken arbeider for å inkludere mennesker med utviklingshemning. Lærer vi å se og inkludere mennesker med utviklingshemning, vil vi også lære å inkludere andre. I dette ligger en nøkkel til å være en kirke med rom for alle.

Bevissthet og aktiv handling

En kirke for, med og av alle, kommer ikke av seg selv. Temaet må aktivt settes på dagsorden og presenteres som en grunntanke i alt kirkens arbeid. Kirkens fellesskap skal bygges med rom og plass for alle.

Gudstjenestene og menighetsfellesskapene må hele tiden prøves på om de er åpne for alle, og om det virkelig legges til rette for at alle kan delta på en likeverdig måte. Dette er ikke et arbeid for de spesielt interesserte, men et ansvar som hviler på hele kirken. Kirkens ledere, på alle nivå, har et særskilt ansvar for å ta de nødvendige grep for å sikre at kirken inkluderer alle.

Den norske kirkes grunnlag

Den norske kirke er en kirke for, av og med alle. Dette betyr at alle kirkens medlemmer, uavhengig av funksjonsevne, etnisitet, kjønn, seksuell legning eller livssituasjon, skal ha like muligheter til å delta i den lokale kirkes fellesskap. Slik Gud tar imot oss, skal vi ta imot hverandre. Og slik Gud bekrefter vårt menneskeverd, skal vi bekrefte hverandres menneskeverd.

Alle som tilhører kirken, har sin rettmessige plass i kirkens gudstjeneste og menighetens forskjellige fellesskap. Dette handler om kirkens identitet; om forståelsen av menneskesynet og om forståelsen av evangeliet. Først når alle får mulighet til å delta i kirkens fellesskap, blir kirken en HEL kirke.

Hvert enkelt menneske bærer Guds bilde i seg. Derfor er alle likeverdige, uavhengig av funksjonsevne og livssituasjon. Gud vedkjenner seg hvert menneske han har skapt, uten unntak. Kirkens oppdrag er å vise dette i praksis.

Torunn Torgauten og Torstein Schjøtz Pedersen fra «kirkemøtet» i Fredrikstad.

Ta lærdom av historien

En kirke som i praksis ikke er HEL, mister sin troverdighet, og evangeliet mister sin kraft. Kirken er ikke HEL om ikke alle de som tilhører kirken, får mulighet til å være en naturlig del av kirkens fellesskap. Historien viser at mange grupper og enkeltpersoner har opplevd at det ikke var plass for dem i kirkens fellesskap. Overfor noen grupper har kirken offisielt bedt om tilgivelse. Men historien har dessverre tendens til å gjenta seg. Noen stengsler bygges ned, andre vokser fram.

Holdninger som stenger ute eller åpner opp

Flertallets holdninger til en minoritet kan være et hinder for at andre kan delta. Men holdninger kan også åpne fellesskapet opp for alle. Våre holdninger kommer til syne i hvordan vi møter hverandre.

Holdninger som verdsetter noen mennesker høyere enn andre, bygger i praksis gjerder rundt gudstjenesten og kirkens fellesskap. Vi må tenke gjennom hvordan holdninger til utsatte mennesker kommer til uttrykk ikke bare i våre ord, men i våre handlinger.

Se med Guds øyne

Det handler om å se hverandre med Guds øyne. Da ser vi hvert menneske som skapt i Guds bilde,

og med sitt menneskeverd fra den samme Skaperen. Alle kristne er en del av Kristi kropp og kirkens fellesskap: «Og de delene av kroppen som synes å være svakest, nettopp de er nødvendige» (1. Kor. 12.22). Når bevisstheten om dette gjenomsyrer kirkens arbeid, skapes en HEL kirke.

Frykt og usikkerhet i møte med det ukjente gjør at vi ofte unnlater å ta kontakt med mennesker som er forskjellige fra oss selv. Kunnskap og kjennskap derimot, reduserer frykten og usikkerheten og åpner for ufarliggjøring, respekt og aksept. For å kunne forstå hverandre, må vi ha et minimum av kjennskap til hverandre. Mangfoldet kan da bli en ressurs for fellesskapet som helhet.

Diskrimineringslovgivningen

Norge har fire lover mot diskriminering. Lov om likestilling mellom kjønnene, lov om forbud om diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne, lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion og livssyn, og lov om forbud mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk.

Disse lovene gjelder også for arbeidet i Den norske kirke. Det betyr at lokalkirkens planer, strategier og visjoner aktivt må motarbeide diskriminering og sikre muligheten for inkludering og deltakelse.

Mennesker med utviklingshemning i kirken

Kirkemøtet i Den norske kirke har gjennom flere vedtak presisert at mennesker med utviklingshemning skal være en del av det ordinære menighets- og gudstjenestefellesskap.

Den norske kirke har mange gode tilrettelagte tilbud for mennesker med utviklingshemning. Dette skal utvikles videre. Samtidig må også menighetens hovedsamlinger og smågrupper utvikles slik at alle får mulighet til å delta. Det kan være snakk om fysisk tilgjengelighet, forskjellige former for bistand, endring av holdninger etc.

Reidun Elin Stokkedal og Astrid Meidell fra Hauge-sund. Gudstjeneste under tur til Solgården, Spania.

Litteratur:

Den norske kirkes betjening av mennesker med utviklingshemning. Likeverd, inkludering, tilrettelegging. Uttalelse fra Kirkerådet november 2009 og vedtak fra Kirkemøtet april 2012.

Kirke og helse. Kirkemøtesak 09/15.(kirken.no/helse)

Sammen skal vi bygge menighet. Når mennesker med utviklingshemning blir kirkens veiledere. Tor Ivar Torgauten, Verbum forlag 2006.

Luthersk Kirketidende nr. 3 og 4/2016. *Å våge å være en kirke for, med og av alle.* Del I og del II.

Handling:

- Alle som har lederansvar i kirken gjøres kjent med Kirkemøtets vedtak av 2012 og 2015 (se ovenfor).
- Menighetsrådene utfordres til lage et vedtak som sier at deres menighet skal være en HEL kirke for, med og av alle, og ta de nødvendige grep for å sikre at alle også opplever at det er plass for dem i kirkens fellesskap.

Inkludering på dagsordenen i menighetens liv

Gudstjenesten

Kirken og gudstjenesten er et treningssted i fellesskapsbygging. Å feire gudstjeneste er noe menigheten gjør sammen. I gudstjenesten møter vi Gud sammen. Vi sitter sammen. Vi synger sammen. Vi ber sammen. Vi lovpriser sammen. Vi mottar nattverden sammen. Vi er sammen for Guds ansikt.

Gudstjenesten er for alle. Ingen har forrang i gudstjenesten. Alle har sin rettmessige plass i dette fellesskapet. Denne forståelse av hva en gudstjeneste er, må gjennomsyre alt arbeid med gudstjenesten, salmer, bønner, forkynnelse/formidling osv. Gudstjenesten skal prøves på om den fungerer godt for alle.

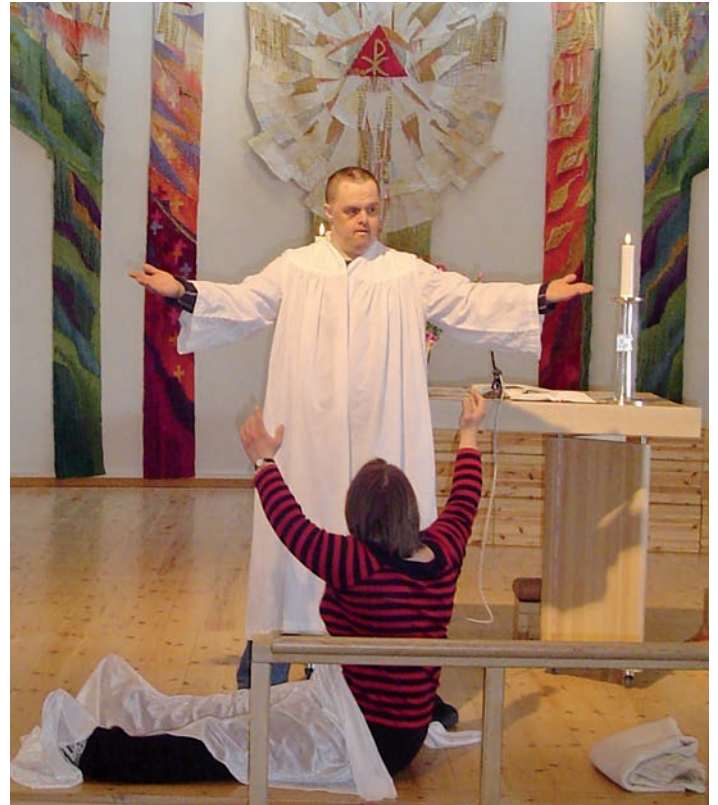
Litteratur:

Gudstjeneste for Den norske kirke. kap. 7: Veiledning om ulike sider ved gudstjenesten: kap. 7.3 Noen hovedbegreper i ordningen, kap. 7.9 En gudstjeneste for alle, kap. 7.11 Universell utforming og kap. 7.17 Barn og unge i gudstjenesten.

Bønn med alle sanser. Bønnestasjoner til bruk i trosopplæring, gudstjeneste og smågrupper. I: Trosopplæring i praksis. Rune Rasmussen. IKO 2010.

Kirkeårets fortellingstekster Del I Fra advent til pinse. IKO Oslo 2011

Kirkeårets fortellingstekster. Del II. Fra Kristi himmelfartsdag til siste søndag i kirkeåret. IKO Oslo 2012.

Prekendramatisering i Nenset kirke i Skien på Maria Budskapsdag.

Handling:

- Kvalitetssikre at gudstjenesten inkluderer alle.
- Legge til rette for at mennesker med utviklingshemning får mulighet til å delta aktivt i gudstjenesten.
- Legge til rette for en kirkevennordning for dem som har behov for en å gå sammen til gudstjeneste.
- Legge til rette for mulighet for transport til menighetens gudstjenester.

Kunsten å bli kjent

Kjennskap kan effektivt fjerne gjerder som synes som uoverstigelige barrierer. Mennesker med utviklingshemning må få muligheten til å bli kjent i kirken; kjent med de andre som tilhører kirken, kjent med presten og diakonen, kjent med liturgien og kjent med kirkerommet. Andre i kirken må på sin side også få mulighet til å bli kjent med mennesker med utviklingshemning. Kunnskap og kjennskap gir trygghet. Ofte handler det om forberedelse slik at det som er ukjent og utrygt, blir kjent og trygt.

Litteratur:

Bli kjent i kirken. Trosopplæring i praksis. Sølvi Dahle, Heide Thorsen og Leif Arne Økland. IKO 2014.

Boka om kirken min. Aktivitetsbok. Sølvi Dahle, Heide Thorsen og Leif Arne Økland. IKO 2014.

Deltakelse og tilhørighet. Inkludering av mennesker med utviklingshemning i tros- og livssynssamfunn. Utgitt av Kirkerådet, Norges kristne råd og Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn. Se www.deltakelse.no

Helt med! I samme fellesskap uavhengig av funksjonsevne. Sølvi Dahle og Tor Ivar Torgauten (red.) Gyldendal Akademisk. 2015.

Prestens gode hjelpere i Gimsøy kirke i Skien.

Handling:

- Legge til rette for at de som deltar i menighetens fellesskap får muligheten til å bli kjent med hverandre og får mulighet til å bygge relasjoner med hverandre.
- Legge til rette for at nye blir tatt imot på en god måte.
- Legge til rette for at enkeltpersoner og grupper kan få delta på et «bli kjent i kirken» kurs.

I trosopplæringen

Den norske kirkes trosopplæring er for alle døpte i alderen 0–18 år, uavhengig av funksjonsevne. Lokalkirkens oppdrag er å bygge fellesskap hvor alle barn og unge er naturlig med, og hvor de lærer å møte hverandre i gjensidig respekt og aksept. Troen praktiseres i fellesskap, og alle er med og bidrar.

Trosopplæring handler for alle, uavhengig av funksjonsevne, om å utforske identitet, bli kjent med sin egen religion og religiøsitet. Inkludering er en norm i skolen. Det er ingen grunn til at det ikke skal være det i kirken.

Litteratur:

Inkludering - Gud gir vi deler – med absolutt alle. I: OM – heftene Veiledning til trosopplæreren. «Verktøykassa for medarbeidere i trosopplæringen». Se www.verktoykassa.no

Trosopplæring for alle – uavhengig av funksjonsevne – skaper håp. I: Barnet i familien og menigheten. IKO I serien «Barn trenger håp». (Oslo 2013).

Trosopplæring og konfirmasjon med like muligheter for alle. Utgitt av KA Arbeidsgiverorganisasjon for kirkelige virksomheter og Kirkerådet for Den norske kirke. Oslo november 2013. Bestilles hos KA: www.ka.no

Speidergutter Steinar Solheim Enæs (til venstre) og Petter Lothe Nes. Medlem av «Spesialistene» som er en speidergruppe for barn og unge med utviklingshemming i Norheim menighet, Stavanger bispedømme.

Handling:

- Kvalitetssikre trosopplæringen slik at alle barn og unge, uavhengig av funksjonsevne, får mulighet til å delta på en god og inkluderende måte.
- Lage egne prosedyrer for kontakt med barn og unge som har behov for en særskilt tilrettelegging for å kunne delta og med deres familier.

I konfirmasjonstiden

Konfirmasjonstiden er en del av trosopplæringen. De fleste menighetene har utviklet gode rutiner som sikrer at ungdom som har behov for en særskilt tilrettelegging i konfirmasjonstiden, får tilbud om et tilpasset opplegg. Et godt samarbeid med foresatte og konfirmantens nærpersoner er alltid et godt utgangspunkt når et konfirman-topplegg blir til.

Litteratur:

EgOg. Konfirmantopplæring for multifunksjonshemma. Jostein Bildøy. IKO Oslo 2011.

I samme fellesskap. Håndbok for inkluderende trosopplæring i praksis. IKO.2009.

Trosopplæring og konfirmasjon med like muligheter for alle. Utgitt av KA Kirkelig arbeids- og interesseorganisasjon og Kirkerådet for Den norske kirke. Oslo november 2013. Bestilles hos KA: www.ka.no

Se, smak og kjenn. Tilrettelagt konfirman-topplegg for mennesker med utviklingshemning med bakgrunns- og metodestoff. Til lederheftet er det laget en CD med kopieringsoriginaler og egne bilder på kort og CD. Rune Rasmussen, IKO 2006.

Handling:

- Kvalitetssikre at alle unge, uavhengig av funksjonsevne, får god informasjon om de mulighetene kirken kan gi den enkelte konfirmant.
- Sørge for at de ansatte som har ansvar for konfirmasjonsforberedelsen, får nødvendig opplæring.

Konfirmasjon i Bragernes kirke, Drammen. (Foto: Sveinung Bråthen)

Samhandling med helse- og omsorgstjenesten

En god relasjon og samhandling mellom lokalkirken og helse- og omsorgstjenesten i kommunen (og foreldre/foresatte/verge) er en forutsetning for om mennesker med utviklingshemning skal få mulighet til å delta i menigheten. Tjenesteyterne i helse- og omsorgstjenesten har ansvar for å kartlegge behov og ønsker og for å legge til rette for deltakelse. Lokalkirken har ansvar for å informere om hvilke tilbud og muligheter som finnes, og for å sørge for at informasjonen blir mottatt av den som trenger den. Tjenesteyterne, foresatte/verge og lokalkirken samarbeider om hvordan en best kan legge til rette for god praksis.

Litteratur:

Rundskriv I – 6/2009 Rett til egen tros- og livssynsutøvelse. Helse- og omsorgsdepartementet.

Utviklingshemning og tros- og livssynsutøvelse. Rettinger og tilrettelegging. Sølvi Dahle og Tor Ivar Torgauten. Universitetsforlaget. (Oslo 2010).

Veiledere: *Samhandling mellom helse- og omsorgstjenesten i kommunene og tros- og livssynssamfunn.* Den som mottar helse- og omsorgstjenester har også rett til å utøve sin tro eller sitt livssyn – alene og i fellesskap med andre. Utgitt av Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn og Helsedirektoratet. (Oslo 2013.)

Retten til å praktisere tro- og livssyn. Hvordan kartlegge tjenestemottakers ønsker og behov? En veileder til kvalitetssikring av kartleggingssamtalen mellom tjenesteyter og tjenestemottaker. Utgitt av Fredrikstad

Samhandling mellom helse- og omsorgstjenesten i kommunene og tros- og livssynssamfunn

Den som mottar helse- og omsorgstjenester har også rett til å utøve sin tro eller sitt livssyn – alene og i fellesskap med andre

SAMARBEIDSRÅDET FOR TROS- OG LIVSSYNSAMFUNN

i samarbeid med

kommune og Borg Biskop/Borg bispedømmeråd. (Fredrikstad 2014)

Hvem jeg er og hva jeg vil. Jeg vil praktisere min tro eller mitt livssyn – alene og i fellesskap med andre. Utgitt av Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU), Kristelig studieforbund (K-stud) og Kirkerådet.

Heftene kan lastes ned fra www.deltakelse.no

Handling:

- Kvalitetssikre at mennesker med utviklingshemning får informasjon om menighetens aktiviteter og tilbud.
- Ta initiativet til god samhandling med ledelsen og tjenesteyterne i helse- og omsorgstjenesten og foresatte/verge.

Sorgarbeid

Erfaringen viser at mennesker med utviklingshemning ofte vil ha behov for ekstra oppfølging når noen av deres nærmeste dør. Det er derfor viktig at ansatte og frivillige i menigheten som møter mennesker i sorg, er oppmerksom på dette og tilegner seg den nødvendige kunnskapen.

Litteratur:

Sorgarbeid blant mennesker med utviklingshemning. Beredningsplaner. Einar Sand. Se <https://kirken.no/globalassets/bispedømmer/agder-og-telemark/dokumenter/inkluderende-kirkeliv/sorgperm-hele.pdf>

Utviklingshemning og sorg. Sissel Bøckmann. Cappelen Damm. Oslo 2008.

Handling:

- Sikre at mennesker med utviklingshemning får oppfølging i situasjoner hvor en opplever sorg.
- Prest og diakon kan bistå tjenesteytere og foresatte med kurs og veiledning om sorgarbeid.

*Fra «Bli kjent i kirken» IKO-Forlaget 2014.
(Foto: Morten Krogvold)*

For nærmere informasjon og veiledning:

Kontakt det enkelte bispedømmekontor. Se bispedømmenes hjemmesider for kontaktinformasjon.

Eller kontakt Kirkerådets sekretariat: Telefon 23 08 12 00 - Epost: post.kirkeradet@kirken.no

En kirke med rom for alle

Dette heftet retter oppmerksomheten mot hvordan kirken arbeider for å inkludere mennesker med utviklingshemning. Lærer vi å se og inkludere mennesker med utviklingshemning, vil vi også lære å inkludere andre.

I dette ligger en nøkkel til å være en kirke med rom for alle.

Kjennskap kan effektivt fjerne gjerder som synes som uoverstigelige barrierer. Mennesker med utviklingshemning må få muligheten til å bli kjent i kirken; kjent med de andre som tilhører kirken, kjent med presten og diakonen, kjent med liturgien og kjent med kirkerommet.

Andre i kirken må på sin side også få mulighet til å blir kjent med mennesker med utviklingshemning.

Kunnskap og kjennskap gir trygghet.

Ofte handler det om forberedelse slik at det som er ukjent og utrygt, blir kjent og trygt.